

2020 Yılıın Küresel Ekonomi Değerlendirmesi

2020 yılının ilk yarısında küresel ekonomi gündeminde, Kovid-19 salgını ve salgına karşı ülkelerin aldıkları önlemler yer almıştır. Salgın küresel düzeyde 2020 yılı Kasım ayının sonu itibarıyla yaklaşık 68 milyon insana bulaşmış ve 1 milyon 500 bin kişi hayatını kaybetmiştir. 6 milyondan fazla insanın iyileşmesine rağmen, salgın son yüzyılın en büyük ekonomik bunalımını yaratmıştır denilebilir.

Tüm dünya ülkeleri için öncelikli konu sağlık sistemlerini korumak olmuştur. Salgının başlangıcında virüs hakkında ve yayılım hızında net bilgilerin olmaması ve ilerleyen süreçte acil ve yoğun bakım desteğinin uzun sürdüğünün anlaşılmasıyla birlikte, öncelikle sağlık sistemlerinin çökmesi engellenmeye çalışılmıştır. Bu nedenle uluslararası düzeyde sağlık alanında dayanışma ve yardımlaşma çabaları ilk aşamada ön planda olmuştur. Türkiye birçok ülkeye yaptığı sağlık ekipmanları yardımıyla söz konusu dayanışma çağrılarında en iyi cevap veren ülkelerden birisi olmuştur.

Salgına karşı sert toplumsal ve ekonomik önlemler alınan bu süreçte, toplumsal hareketliliğin azalması ve sosyal yalıtım kavramının gündeme gelmesiyle ülkelerin salgının yayılmasını engellemek amacıyla sınırlarını kapamaları ve bazı sektörlerdeki faaliyetleri kısıtlamaları tüm dünyada ciddi olumsuz ekonomik etkilerin ortaya çıkması ile sonuçlanmıştır.

Başta hizmet sektörleri olmak üzere birçok sektörün tamamen kapanması, ekonomik faaliyetlerin yavaşlamasına ve işsizliğin artmasına neden olurken, alınan karantina önlemleri üretim endekslerinin ciddi oranda düşmesine, işgücü kayıplarına ve güven endekslerinin tüm dünyada gerilemesine yol açmıştır.

Salgının ekonomik çöküntüye yol açmaması için bugüne kadar benzeri görülmemiş mali teşvikler ve parasal genişleme politikaları uygulanmaktadır. Salgının istihdam, tedarik zincirleri ve üretim kapasitesi üzerinde yaratacağı kalıcı tahribatı gidermek için küresel çapta önemli boyutlarda mali tedbirler uygulamaya konulmuştur. Bu süreçte, birçok ülkede merkez bankaları faiz indirimleri gerçekleştirmiş, gelişmekte olanlar da dahil olmak üzere ülkeler varlık alımları, likidite destekleri, kredi programları ile salgından etkilenen sektörlerle ve hane halkına yönelik daha önce görülmemiş boyutlarda destek programlarını hayata geçirmiştir.

Büyüme

Bu dönemde, küresel büyüme görünümü belirgin biçimde kötüleşmiştir. Salgın öncesi dönemde, uluslararası kuruluşlar tarafından 2020 yılında dünya hasılasının yüzde 3 civarında büyüyeceği tahmin edilirken, salgından sonraki tahminlere göre yüzde 5 civarında daralması beklenmektedir.

2019 yılının tamamında yüzde 2,9 oranında büyüyen ve salgın öncesi dönemde IMF tahminlerine göre yüzde 3,4 oranında büyümesi beklenen küresel hasılanın, 2020 yılında yüzde 4,9 oranında daralması öngörülmektedir. Salgının ilk aşamada dünya ekonomisinde önemli bir paya sahip olan Çin ekonomisi ile bazı Asya ekonomilerini vurması nedeniyle, küresel hasıla üzerindeki etkisinin yılın ilk çeyreğinde daha sınırlı olduğu değerlendirilmektedir. Ancak, yılın ikinci çeyreğinde salgının dünyanın diğer bölgelerine de hızla yayılmasıyla küresel ekonomi üzerindeki etkileri çok daha derin ve yaygın bir şekilde hissedilmiştir.

Tablo 1. Seçilmiş Ülkelerde 2019'un 4 Çeyreğinde 2020'nin ilk 3 Çeyreğinde Büyüme Oranları

Ülkeler	2019				2020		
	1.Çeyrek	2. Çeyrek	3. Çeyrek	4. Çeyrek	1. Çeyrek	2. Çeyrek	3. Çeyrek
Avustralya	0,5	0,6	0,6	0,4	-0,3	-0,7	3,3
Kanada	0,1	1,1	0,5	0,1	-1,9	-11,3	8,9
Fransa	0,5	0,3	-0,1	-0,5	-5,9	-13,8	18,7
Almanya	0,6	-0,5	0,3	0,0	-1,9	-9,8	8,5
İtalya	0,2	0,2	0,0	-0,3	-5,5	-13,0	15,9
Japonya	0,6	0,1	0,2	-1,9	-0,5	-8,3	5,3
G. Kore	-0,3	1,0	0,4	1,3	-1,3	-3,2	2,1
Meksika	0,3	-0,1	-0,2	-0,6	-1,2	-17,0	12,1
Birleşik Krallık	0,6	0,0	0,3	0,1	-2,5	-19,8	15,5
ABD	0,7	0,4	0,6	0,6	-1,3	-9,0	7,4
Arjantin	0,2	-0,4	0,8	-0,9	-4,2	16,2	--
Brezilya	1,3	0,2	-0,2	0,2	-1,5	-9,6	7,7
Çin	1,9	1,3	1,0	1,6	-10,0	11,7	2,7
Hindistan	1,4	0,9	0,8	0,9	0,7	-25,2	21,9
Endonezya	1,2	1,3	1,2	1,2	-0,7	-6,9	3,1
Rusya	0,5	2,4	-0,9	-0,7	-0,9	-3,2	--
S.Arabis-tan	-0,8	0,2	-0,6	0,3	-0,9	-4,9	--
G.Afrika	-0,8	0,8	-0,2	-0,4	-0,4	-16,6	13,5
Türkiye*	-1,7	2,1	0,4	2,0	0,2	-10,8	15,6

Kaynak: <https://stats.oecd.org/index>

* Mevsim ve takvim etkilerinden arındırılmış GSYH zincirlenmiş hacim endeksi, bir önceki çeyreğe göre.

GSYH 2020 yılı üçüncü çeyreğinde bir önceki yılın aynı çeyreğine göre yüzde 6,5 artmıştır. Beklenti yüzde 5,5 idi.

Küresel hasıladaki 2020 yılının ilk yarısında görülen daralma ağırlıklı olarak gelişmiş ekonomilerde görülen zayıf ekonomik aktiviteden kaynaklanmıştır. Nitekim 2020 yılının ilk çeyreğinde Avrupa'daki önemli ekonomiler olan Almanya -1,9 Fransa -5,9 İngiltere -2,5 ve İtalya -5,5 oranında daralmıştır. ABD ekonomisinin de aynı dönemde yüzde -1,3 oranında, Çin ekonomisinin -10,0 Japonya'nın ise -0,5 oranında küçüldüğü izlenmiştir.

Yılın ilk çeyreğinde salgının merkez üssü Çin iken, ikinci çeyreğin başlarında gelişmiş Avrupa ülkeleri ve ABD olmuştur. Bu ülkelerde ağır sağlık tahribatına yol açan salgının tedarik zincirinde yol açtığı sorunlar ile ticaret üzerindeki yıkıcı etkisi başta AB ekonomileri olmak üzere küresel imalat sanayi üretimi üzerinde olumsuz etki yapmıştır. Avrupa Birliği ülkeleri yılın ilk çeyreğinde 3,3

oranında küçülürken, 2.çeyrekte 11,3 oranında küçülmüştür. ABD ise ikinci çeyrekte 9,0 oranında ekonomik daralma yaşanmıştır.

Çin'de yılın ilk çeyreğinde etkili olan salgın, özellikle yılın ikinci çeyreğinde Rusya, Brezilya, Hindistan, Meksika gibi gelişmekte olan büyük ölçekteki ekonomilerde etkili olmaya başlamış ve ekonomik faaliyetlerde belirgin yavaşlama meydana getirmiştir. Hindistan yılın ikinci çeyreğinde 25,2 oranında küçülmüştür. İkinci çeyrekte bu ekonomilerin hepsinde salgının yayılımı gelişmiş ekonomilere göre daha hızlı olmuştur.

Gelişmekte olan ekonomiler de kendi içlerinde salgından farklı derecelerde etkilenmişlerdir.

Bunun temel nedeni gelişmekte olan ülkeler arasındaki yapısal farklılıklar (örneğin, salgından ciddi şekilde etkilenen turizm ve petrol gibi sektörlere bağımlılık), salgın ile mücadeledeki farklılıklar, verimlilik farkları, kriz öncesi büyüme trendleri ve yurtdışı finansal akımlara bağımlılık açısından mevcut olan ayrışmalardır.

Ayrıca, başta ulaştırma ve turizm sektörleri olmak üzere birçok hizmet sektöründe faaliyetler ikinci çeyrekte büyük ölçüde yavaşlamıştır. Hizmetler sektörü salgından çok daha fazla etkilenirken, imalat sanayi faaliyetlerindeki gerileme daha düşük seviyede gerçekleşmiştir.

Yılın 3. çeyreğinde, en hızlı toparlanma; Fransa, İtalya, Türkiye, Birleşik Krallık, Hindistan ve Güney Afrika'da gerçekleşmiştir. Çin ise 2.çeyrekte gösterdiği performans 3. çeyrekte gerçekleşmemiştir.

Uluslararası Kuruluşların Makroekonomik Öngörülleri

Uluslararası kuruluşların tahminlerinde, artan belirsizliğin yarattığı güven kaybı sonucunda tüketim ve yatırımlardaki gerileme, birçok işyerinin kapanması ve tedarik zincirinin bozulması nedeniyle azalan üretim ve ülkeler arası hareketlilik kısıtlamaları nedeniyle turizm sektörünün çökmesi sonucu yarattığı tahribat öne çıkmaktadır.

IMF, Dünya Ekonomik Görünüm (WEO) Raporu Haziran ayı güncellemesinde Nisan 2020 küresel küçülme tahminini negatif yönde 1,9 puan revize ederek yüzde -4,9'a çekmiştir. Raporda; Kovid-19 salgınının etkilerinin 2020'nin 2. çeyreğinde bir önceki raporda beklenenden daha derin olacağı ve toparlanma sürecinin ise daha yavaş gerçekleşeceği öngörülmüştür.

Tablo 2. Ülke Grupları ve Seçilmiş Ülkeler İtibariyle Büyüme Rakamları

Büyüme	2018	2019	2020 Tahmin	2021 Tahmin
Dünya	3,6	2,9	-4,9	5,4
Gelişmiş Ekonomiler	2,2	1,7	-8,0	4,8
ABD	2,9	2,3	-8,0	4,5
Almanya	1,5	0,6	-7,8	5,4
Fransa	1,8	1,5	-12,5	7,3
İtalya	0,8	0,3	-12,8	6,3
Japonya	0,3	0,7	-5,8	2,4
Birleşik Krallık	1,3	1,4	-10,2	6,3
Diğer Gelişmiş Ekonomiler	2,7	1,7	-4,8	4,2
Gelişen Piyasalar ve Gelişmekte Olan Ekonomiler	4,5	3,7	-3,0	5,9
Çin	6,7	6,1	1,0	8,2
Hindistan	6,1	4,2	-4,5	6,0
Rusya	2,5	1,3	-6,6	4,1
Brezilya	1,3	1,3	-9,1	3,6
Meksika	2,2	-0,3	-10,5	3,3
Suudi Arabistan	2,4	0,3	-6,8	3,1
Güney Afrika	0,8	0,2	-8,0	3,5
Düşük Gelirli Gelişmekte Olan Ekonomiler	5,1	5,2	-1,0	5,2
Dünya Ticaret Hacmi	3,8	0,9	-11,9	8,0
Gelişmiş Ekonomiler	3,4	1,5	-13,4	7,2
Gelişen Piyasalar ve Gelişmekte Olan Ekonomiler	4,5	0,1	-9,4	9,4

Kaynak: World Economic Outlook, June 2020.

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) 10 Haziran 2020 tarihinde "Ekonomik Görünüm" Raporunu yayımlamış ve 2020 yılı küresel büyüme tahminlerini tarihi rekor seviyede aşağı yönlü revize etmiştir.

OECD olağanüstü belirsizliklerle karşı karşıya kalınan bu dönemde Ekonomik Görünüm Raporunda her zamankinden farklı olarak iki olası senaryo ortaya koymuştur. Birinci senaryo, virüsün etkilerinin azaldığı ve kontrol altına alındığı bir 2020 yılı senaryosu öngörürken; ikinci senaryo ise 2020 yılının dördüncü çeyreğinde ikinci bir Kovid-19 dalgasının patlak verdiği ve ekonomilerin tekrar kapanmaya zorlandığı bir durumu öngörmüştür.

OECD tahminlerine göre, 2019 yılı Kasım ayındaki raporda 2020 yılında yüzde 2,9 büyümesi beklenen dünya ekonomisinin, son raporda yer alan tek dipli senaryoya (birinci senaryo) göre yüzde 6 oranında, çift dipli

senaryoya göre ise yüzde 7,6 oranında daralması öngörülmektedir.

Her iki senaryoda da ekonomik faaliyetlerin mevcut koşullar altında hızlı bir şekilde normale dönemeyeceğini öngören OECD, 2021 yılının sonuna gelindiğinde ekonomilerdeki gelir kaybının, son 100 yıl içinde, savaş dönemleri hariç tutulduğunda, devletler, firmalar ve hanehalkı tarafından ciddi şekilde hissedileceği en zor dönemlerden birisi olacağı vurgulanarak oldukça kötümser bir tablo çizmektedir.

Öte yandan, önceki raporda yüzde 1,6 oranında artacağı tahmin edilen 2020 yılı reel dünya ticaret hacminin, sınırların kapatılması ve taşı-

macılık faaliyetlerinin sınırlandırılması sonucunda tek dipli senaryoda yüzde -9,5 ve çift dipli senaryoda yüzde -11,4 oranında gerileyeceği tahmin edilmiştir.

Dünya Bankası ise, yayınladığı Küresel Ekonomik Beklentiler raporunda salgınının yarattığı hızlı ve büyük şok dalgası ile salgına karşı alınan önlemlerin ekonomileri ciddi bir daralmaya sürüklediğine işaret ederek, küresel ekonominin 2020 yılında İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana en derin durgunluğu ifade eden yüzde 5,2 oranında küçüleceğini öngörmüştür.

Salgının beklenenden daha geç kontrol altına alındığı durumda ise Dünya Bankası, küresel resesyonun daha derin olacağı uyarısında bulunmuştur. Dünya Bankası raporunda, salgının uzun vadeli olası sosyo-ekonomik olumsuz etkilerine dikkat çekerek, artan belirsizliklerin yol açabileceği yatırım harcamalarındaki çöküşün, insan sermayesinde oluşacak erozyonun, ticaret ve tedarik zincirinin kopmasının uzun dönem büyüme beklentilerini zayıflatacağını dile getirmiştir.

Küresel Ticaret

Azalan küresel talep ve zorunlu üretim kısıtlamaları dünya ticaret hacminde de keskin düşüslere yol açmıştır. Ticaret ve küresel katma değer zincirinin bu durumdan olumsuz etkilenmesiyle küresel ticaret hacmi keskin bir daralma kaydetmiştir. Ayrıca, salgının yayılması sonucu firmalar yoğun talep düşüşleri, arz kısıtları ve nakit akışlarında ortaya çıkan bozulmalar nedeniyle yeni yatırım yapma kararlarında temkinli davranmışlardır. Salgın öncesi küresel gündemi meşgul eden ABD ve Çin arasındaki ticaret savaşlarında da net bir çözüm sağlanamamıştır. ABD'de Biden'ın başkan seçilmesi ile bu konuda iyimser bir beklentiye girilmiştir.

Küresel ticaret hacmi salgından şiddetli derecede olumsuz etkilenmiştir. Birleşmiş

Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansının (UNCTAD), Uluslararası Ticaret Merkezi ile hazırladığı rapora göre dünya mal ticaret hacmi 2020 birinci çeyrekte 2,7 ikinci çeyrekte ise 14,3 oranında gerileyerek keskin düşüş gerçekleştirmiştir. Ticaret hacmindeki aşağı yönlü yönelişin önümüzdeki aylarda da devam etme ihtimali bulunduğu ve IMF'nin öngörüsüne göre 2020'de 11,9 oranında düşeceği öngörülmektedir.

Nitekim UNCTAD'a göre 2020 yılında küresel ticaret hacminin yüzde 27 oranında daralması beklenmektedir. Bu oran 2007-2008 küresel krizi sonrasında oluşan daraldan daha derin bir küçülmeyi işaret etmektedir.

Yine UNCTAD'ın verilerine göre Avrupa ülkeleri dış ticareti 21,8 oranında daralırken, ABD 24,5 Asya ülkeleri ise 6 oranında daralmıştır. Dünya hizmet ticareti de olumsuz etkilenmiş 1. çeyrekte 6 ikinci çeyrekte ise 30 oranında gerilemiştir.

İşgücü

Birçok sektörün kısmen veya tamamen kapanması sonucunda ortaya çıkan ekonomik faaliyetlerdeki yavaşlama, küresel ölçekte işgücü piyasalarını da derinden etkilemiştir. Avrupa ülkelerinde alınan önlemlere rağmen Uluslararası Çalışma Örgütüne (ILO) göre 2020 yılının ilk çeyreğinde 2019 yılı son çeyreğine göre 130 milyon kişilik tam zamanlı işe eşdeğer bir istihdam kaybı gerçekleşmiştir. Bu kaybın yılın ikinci çeyreğinde daha da artarak 300 milyondan fazla tam zamanlı iş kaybına ulaşabileceği tahmin edilmektedir. Bu açıdan bakıldığında, Kovid-19 salgını istihdam piyasasında ve dolayısıyla hane halkında ciddi bir yıkım oluşturmuştur.

Uzun süredir istikrar kazanan ve yüzde 4 civarında seyreden ABD işsizlik oranı, yavaşlayan ekonomik aktivitenin etkisiyle Nisan 2020'de yüzde 14,7'ye yükselmiş, daha sonra ekonominin açılmasıyla bir miktar

gerilemişse de hala çift hanelerde kalmaya devam etmektedir.

Bu süreçte, AB ekonomilerinde düşüş eğiliminde olan işsizlik yeniden tırmanışa geçerek yüzde 7,4'e yükselmiştir. Salgın açısından Çin ekonomisindeki en kötü ay olan Şubat ayında yüzde 6,2'ye yükselen işsizlik oranları, daha sonraki aylarda bir miktar gerilemişse de önceki kayıpları telafi edecek seviyelere ulaşamamıştır. İşsizlik oranı Japonya ekonomisinde her ne kadar yüzde 2'ler gibi düşük seviyelerde seyretse de, salgından sonra artışa geçerek yüzde 3'e yaklaşmış ve henüz tepeden dönüş gözlenmemiştir.

Emtia Fiyatları

Uluslararası Para Fonu (IMF) Temel Emtia Fiyatları Endeksi, 2020 yılının ilk ve ikinci çeyreğinde bir önceki yılın aynı dönemine göre sırasıyla yüzde 8,9 ve yüzde 23,4 oranlarında azalma kaydetmiştir. Endeksin ana bileşenlerinden Enerji Dışı Emtia Fiyat Endeksinde 2020 yılının ilk çeyreğinde yüzde 4,1 oranında artış kaydedilirken, yılın ikinci çeyreğinde ise yüzde 0,2 oranında azalış gerçekleşmiştir. Enerji Emtia Fiyat Endeksinde ise aynı dönemlerde sırasıyla yüzde 23,6 ve yüzde 50,3 oranlarında azalma yaşanmıştır. Bu gelişmede, Kovid-19 kaynaklı olarak küresel ölçekte talepte meydana gelen daralma ve arz kısıntıları etkili olmuştur.

Petrol fiyatlarında tarihsel düşüşler kaydedilmiştir. Hem küresel ekonomik faaliyetteki yavaşlamanın etkisi, hem de petrol ihracatçısı ülkeler (OPEC+) arasındaki anlaşmazlıklar başta petrol olmak üzere emtia fiyatlarında sert düşüşlere yol açmıştır. Petrol fiyatları üreticiler arasında görülen uz-

laşma çabaları ve arz kesintileri ile kısmen toparlanmıştır.

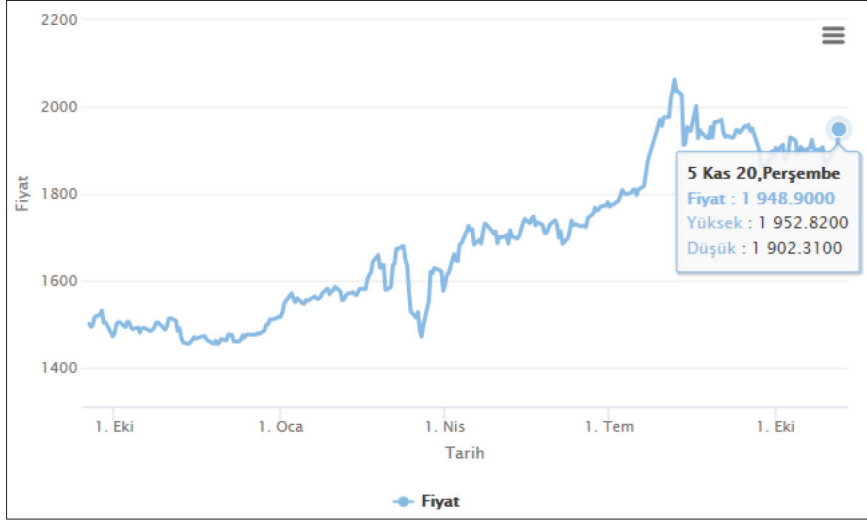
Brent petrol fiyatı 6 Ocak 2020'de 68,91 ABD doları iken ülkelerde yaşanan karantina ve üretim faaliyetlerinin durmasıyla 21 Nisan'da 19 dolara kadar düşmüştür. Normalleşme adımlarının atıldığı Haziran ayında toparlanmaya başlayan fiyatlar 40 dolar seviyesini korumaktadır. Kasım ayının ilk haftasında 40 dolar seviyesine çıkan fiyatlar 30 Kasım'da 47,88 dolar olmuştur. Aralık sonuna doğru 50 doların üstündedir.

Grafik 1. Brent Petrolün Fiyatı

Altın fiyatlarındaki gelişmeler. Dalgalı piyasaların güvenilir limanı olan altın özellikle finans piyasaları ile ilgilenmeyenlerin de yastık altı yatırımdır. Eylül 2011'de 1921 dolar/ons ile tarihi zirvesini gören altın, 2015 yılında 1046 dolar/ons seviyelerine kadar inmiştir. 2020 yılının ilk aylarında 1500 dolar/ons seviyesinde fiyat gören altın Kasım ayının ilk haftasında 1.946 dolar/ons gibi bir fiyatı görmüştür. 2020 yılının ilk yarısında altın fiyatında yaşanan gelişmeler vurucu olmuştur. Altın fiyatlarındaki bu ivmede salgının yol açtığı ekonomik daralma, merkez bankaları ve hükümetlerin uzun vadeli borçlanmayı teşvik edici müdahalelerinin de büyük rolü bulunmaktadır.

Grafik 2. Altının Bir Yıllık Ons Fiyatı

Salgın ilk aşamada kontrol altına alınmış gibi görünse de Ekim ayı ile birlikte vaka sayıları tekrar yükselişe geçmiştir. 2020 yılının ikinci çeyreğinin başlarından itibaren alınan önlemler sayesinde salgını görece kontrol altına alan birçok ülkede önlemler hafifletilmiş ve ekonomik faaliyetler yeniden başlamışsa da, salgının yayılım hızına ve normalleşme sürecine dair belirsizlikler devam edegelmiştir. Devam eden salgının küresel tüketim alışkanlıkları ve genel harcama davranışında yarattığı tahribatın devam edip etmeyeceğinin tam olarak öngörülememesinin yanı sıra aşı çalışmalarının olumlu sonuçlanmasının 2021'e taşınmış olması ve ikinci dalganın gelmesi vaka sayılarının rekor seviyelerine ulaşması nedeniyle bir çok ülkede tekrar kapanma kararları alınmaya başlamıştır. Kuzey yarımkürenin kış mevsimine hazırlanmasıyla, Avrupa'da özellikle Fransa, Almanya ve Polonya'da sert önlemler alınmaya başlanmıştır.

2020 Yılında Türkiye Ekonomisi

2020 yılının ilk çeyreğinde Türkiye ekonomisi yüzde 4,5 oranında büyüme sağlamıştır. İlk çeyrekte tarım sektörü yüzde 3, sanayi sektörü yüzde 6,2 ve hizmetler sektörü (in-

şaat dâhil) yüzde 3,2 oranında büyüme kaydetmiştir. Ancak yılın ikinci çeyreğinde COVID'19 salgınının yaygınlaşması ve kısıtlamaların uygulanmasıyla, büyüme yüzde 9,9 oranında daralmıştır. İkinci çeyrekte sanayi sektörü yüzde 16,5 hizmetler sektörü inşaat dahil yüzde 10,6 oranında küçülürken, tarım

sektörü ise yüzde 4 büyümüştür.

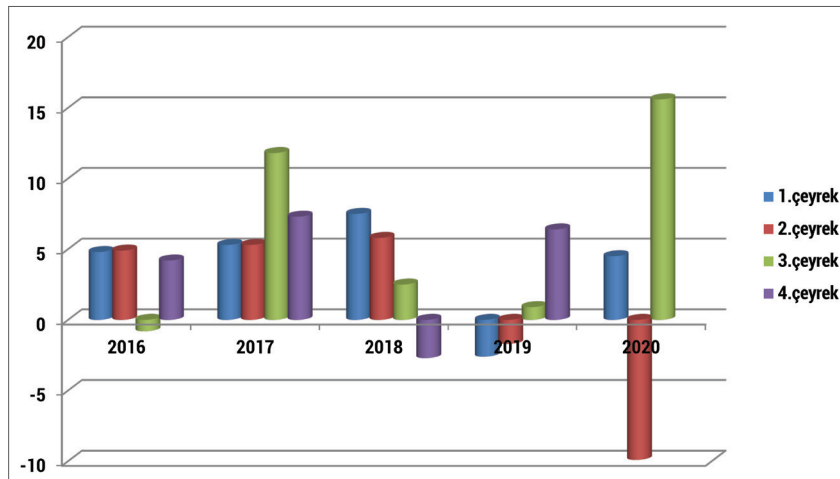
2020 yılının üçüncü çeyreğinde, çeyreklik bazda yüzde 15,6 oranında büyüme sağlanmıştır. Türkiye ekonomisi, 2020 yıllık büyüme ise üçüncü çeyrekte yüzde 6,7 olarak gerçekleşmiştir. Üçüncü çeyrekte tüm ana sektörlerin büyümeyi desteklediği görülmüştür. Normalleşmenin etkisiyle hizmetler sektörü büyümeye 2,5 puan ile en fazla katkı sağlayan sektör olmuştur. Sanayi sektörü GSYH büyümesine 1,5 puan ile 2018 ilk çeyreğinden bu yana en olumlu katkısını verirken, tarım ve inşaat sektörleri GSYH artışını sırasıyla 0,8 ve 0,4 puan desteklemiştir. Tarımın büyümeye katkısı son beş yılın en yüksek düzeyine yükselmiştir.

Harcama yönünden bakıldığında ise 1. çeyrekte; toplam sabit sermaye yatırımları yüzde 1,4 oranında gerilerken; özel tüketim ve kamu tüketimi harcamaları sırasıyla yüzde 5,1 ve yüzde 6,2 oranlarında artmıştır. Net ihracatın büyümeye katkısı negatif 4,3 puan seviyesinde olmuştur. Bu dönemde özel tüketimin büyümeye katkısı 3,0 puan olurken kamu tüketimi ekonomik büyümeye 0,9 puan katkı vermiştir. 2020 yılı ikinci çeyreğinde özel tüketim yüzde 8,5 oranında, kamu tüketimi yüzde 0,8 oranında daralmıştır. Böylece toplam tüketim yüzde 7

oranında azalmıştır. Toplam sabit sermaye yatırımları ise aynı dönemde yüzde 6,1 oranında gerilemiştir. Harcamalar yöntemine göre, tüketim harcamalarının büyümeye katkısı üçüncü çeyrekte 5,5 puan düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu katkının 5,4 puanı özel tüketimden 0,1 puanı kamu tarafından yapılan tüketim harcamalarından gelmiştir. Yatırım harcamaları üçüncü çeyrekte yıllık bazda yüzde 22,5 ile 2011 yılından bu yana en hızlı artışını sergileyerek GSYH büyümesine 5,2 puan katkı sağlamıştır. Makine ve teçhizat yatırımları yüzde 23,5 lik yükseliş ile beş yılı aşkın sürenin en güçlü performansına işaret ederken inşaat yatırımları sekiz çeyreğin ardından ilk kez yıllık bazda artış kaydetmiştir.

2020 yılının üçüncü çeyreğinde ekonomik faaliyetlerin toparlanmasıyla birlikte ithalat hacmindeki yükseliş ve küresel talepteki düşüşe paralel olarak ihracatın zayıf seyretmesiyle net ihracatın büyüme üzerindeki sınırlayıcı etkisinin üçüncü çeyrekte oldukça yüksek bir düzeyde gerçekleşmesine neden olmuştur. İthalat ve ihracat büyüme 6 ve 3,1 puan aşağı çekmiştir. Net ihracatın büyüme etkisi negatif 9,1 puan olmuştur.

Grafik 3. 2016-2020 Yılları Çeyreklik Dönemler İtibariyle Büyüme (%)

İşsizlik oranı Temmuz'da %13,4 oldu.

Türkiye'de işsizlik oranı Haziran, Temmuz ve Ağustos aylarını kapsayan dönemde yaklaşık yüzde 13,4 oldu. Bu dönemde toplam istihdam yıllık bazda 1,3 milyon kişi geriledi. İstihdam hizmet sektöründe 761 bin kişi, tarım sektöründe 361 bin kişi ve sanayi sektöründe 246 bin kişi azalırken, inşaat sektöründe 114 bin kişi arttı. Temmuz'da işgücüne katılım oranı geçen yılın aynı döneminin 3,5 puan altında kalarak yüzde 50,3 düzeyinde gerçekleşti. İşgücüne katılım oranı salgına karşı alınan kısıtlayıcı önlemlerin de etkisiyle Nisan ayında yüzde 47,2'ye kadar inmişti. Mevsimlik çalışanlar ile çalışmaya hazır olduğu halde son 4 haftadır iş başvurusu yapmadığı için işgücünde yer almayanların işgücüne dâhil edilmesi ile hesaplanan "geniş tanımlı işsizlik oranı" Temmuz döneminde yüzde 23,8 düzeyinde gerçekleşti.

Sanayi üretimi

TÜİK rakamlarına göre takvim etkisinden arındırılmış sanayi üretimi 2020 yılı üçüncü çeyreğinde bir önceki yılın aynı çeyreğine göre yüzde 7,7 arttı. Bir önceki çeyreğe göre mevsim ve takvim etkilerinden arındırılmış sanayi üretimi ise yüzde 30,3 arttı. İkinci çeyrekte sanayi üretimi koronavirüs salgınının etkisiyle yıllık yüzde 16,9 daralma kaydetmişti.

İmalat PMI Endeksi

Sanayi üretimindeki toparlanmaya paralel olarak imalat satın alma yöneticileri endeksi (PMI) tarafında da yükseliş ivmesi 3. çeyrekte devam etti. Temmuz'da 56,9 seviyesine kadar çıkan imalat PMI, Eylül ve Ağustos'ta da 50'nin üzerindeki seyrini korudu. Endeks Ekim ayında 53,9 düzeyinde iken İmalat PMI verisi Kasım ayında 51,4 seviyesine gerilemesine karşın art arda 6. ayda 50 eşik seviyesini korumuş oldu. Endeksin alt kalemlerinde, salgının yurt içinde ve dünya genelinde hız kazanmasının etkisi gözlemlendi. Yeni siparişler alt endeksi Ekim'deki 52,7 seviyesinden 47,4'e, yeni ihracat siparişleri alt endeksi 51,7'den 49,5'e, üretim alt endeksi de 54,7'den 49,1'e inerek daralmaya işaret etti.

Güven endeksleri...

Mevsim etkilerinden arındırılmış tüketici güven endeksi Ekim ayında bir önceki aya göre önemli bir değişim kaydetmeyerek 81,9 seviyesinde gerçekleşti. Bu dönemde mevsimsellikten arındırılmış reel kesim güven endeksi 4 puan yükselerek 109,7 ile Şubat 2018'den bu yana en yüksek düzeyine ulaştı. Mayıs ayından bu yana artış eğilimini sürdüren imalat sanayii kapasite kullanım oranı Ekim'de bir önceki aya göre 0,6 puan artarak yüzde 74,9 düzeyine ulaştı. Bu dönemde sektörel güven endekslerinde de artışlar kaydedildi. Aylık bazda hizmetler sektörü güveni yüzde 6,4 perakende ticaret güveni yüzde 1,7, inşaat sektörü güveni yüzde 0,6 puan yükseldi.

Mevsim etkilerinden arındırılmış verilere göre, Kasım ayında imalat sanayii genelinde kapasite kullanım oranı (KKO) aylık bazda 0,4 puan yükselerek %75,3 oldu. KKO'daki yükseliş eğiliminin ivme kaybetmekle birlik-

te 7 aydır sürdüğü gözlemlendi. Aynı dönemde reel kesim güven endeksi ise 2,3 puan azalarak 107,4'e indi. Böylece endeks Nisan ayından bu yana ilk kez düşüş kaydetmiş oldu. Kasım ayında sektörel güven endekslerinin bir önceki aya kıyasla hizmet sektöründe %2,8, inşaat sektöründe %5,7 azaldığı, perakende ticaret sektöründe ise aynı düzeyde kaldığı görüldü. Kasım'da mevsim etkilerinden arındırılmış tüketici güven endeksi de aylık bazda 80,1 seviyesinde gerçekleşti. Bu dönemde geçen 12 aylık döneme göre hanehanın maddi durumu endeksi aylık bazda %4,1 oranında azalarak 66,6'ya gerilerken, gelecek 12 aylık döneme ilişkin genel ekonomik durum beklentisi endeksi de önceki aya göre %3,3 azalarak 78,7'ye indi.

Konut satışları Ekim'de yıllık bazda % 16,3 azaldı.

Düşük faiz oranlarının ve ertelenmiş talebin etkisiyle Mayıs- Ağustos döneminde geçen yılın aynı dönemine göre daha yukarıda seyreden konut satışları, Eylül ayında yıllık bazda yüzde 6,9 azalarak 137 bin adet seviyesinde gerçekleşti.

Türkiye genelinde konut satışları Ekim ayında yıllık bazda %16,3 azalarak 119.574 adet oldu. Bu dönemde, toplam konut satışları içindeki payı %21,4 olan ipotekli konut satışları %49,3 azalarak 25.566 adet düzeyinde gerçekleşti. Ocak-Ekim döneminde ise toplam konut satışları %27 artarak 1,3 milyon adet, ipotekli konut satışları da %124 oranında artarak 534 bin adet seviyesinde gerçekleşti. Kredi destek paketleri ve konut kredisi faiz oranlarındaki düşüş paralelinde yaz aylarında canlanan konut satışları, faiz oranlarının yükselmesiyle birlikte Ağustos ayından bu yana aylık bazda düşüş eğilimi sergiliyor.

Ekim'de beyaz eşya satışları yıllık bazda % 30 arttı.

Türkiye Beyaz Eşya Sanayicileri Derneği'nin verilerine göre, Ekim ayında yurt içinde beyaz eşya satışları yıllık bazda %30 oranında arttı. Aynı dönemde ihracat hacminin de %9 oranında yükseldiği görüldü. Ocak-Ekim döneminde yurt içi satışlar yıllık bazda %15 artarken, salgının beyaz eşya sektörünün ana ihracat pazarı olan Avrupa ülkeleri üzerindeki olumsuz etkileri ihracatın %4 daralmasına neden oldu.

Otomotiv pazarı hızlı büyümeye devam ediyor...

Otomotiv Distribütörleri Derneği'nin (ODD) açıkladığı verilere göre, otomobil ve hafif ticari araç pazarı Kasım'da önceki aylara kıyasla bir miktar ivme kaybetmekle birlikte yıllık bazda %38 artarak 80.141 adede ulaştı. Satışlar Ocak- Kasım döneminde de %72 oranında artarak 668.495 adede yükseldi. Otomotiv satışlarında son aylarda yakalanan yüksek satış rakamlarının ardından, ODD yılsonuna ilişkin pazar tahminini Ekim ayında 25 bin adet yükselterek 725-775 bin olarak açıklamıştı.

Dış ticaret

TÜİK verilerine göre Eylül ayında ihracat hacmi geçen yılın aynı ayına kıyasla yüzde 4,8 artarak 16 milyar ABD doları olurken, ithalat yüzde 23 artarak 20,8 milyar ABD doları düzeyine çıktı. Ocak-Eylül 2020 döneminde ihracat hacminin yüzde 10,9 da-

raldığı ithalat hacminin ise yüzde 1,5 arttığı görülmektedir. Bu dönemde dış ticaret açığı yıllık bazda yüzde 79,5 genişledi. Ocak-Eylül döneminde ihracatın ithalatı karşılama oranı 2019'daki yüzde 86,3 seviyesinden yüzde 75,8'e geriledi. Cari denge Ağustos'ta 4,6 milyar ABD doları açık verdi.

Geçtiğimiz yıl Ağustos ayında 3,3 milyar ABD doları fazla veren cari denge bu yılın aynı ayında 4,6 milyar açık verdi. Bu gelişmede, bir önceki yılın aynı ayına göre dış ticaret açığındaki hızlı artış ile taşımacılık ve seyahat gelirindeki azalışa bağlı olarak net hizmet gelirlerinin geçen yılın aynı ayına göre 4,6 milyar ABD doları azalarak 1,8 milyar seviyesine gerilemesi etkili oldu. 12 aylık kümülatif verilere göre cari açık Ağustos'ta 23,2 milyar ABD doları düzeyinde gerçekleşti.

Tablo 3. Dış Ticaret Verileri (Milyon Dolar)

	EKİM			OCAK-EKİM		
	2019	2020	2019/2020 Ekim ayı Değişim (%)	2019	2020	2019/2020 Ocak-Ekim Değişim (%)
İhracat	16.3	17.3	6.1	149.093	135.700	-20,6
İthalat	18.2	19.7	8.2	173.580	175.939	1,35
Dış Ticaret Hacmi	34.5	37.0	7.2	322.673	311.639	-3,4
Dış Ticaret Dengesi	-1.8	-2.4	-9,11	-24.487	-40.239	6,43
İhr./İth. Karşılama %	89,9	87,8		86,7	77,1	

Ekim ayında ihracat hacmi geçen yılın aynı ayına kıyasla %5,6 artarak 17,3 milyar USD olurken, ithalat %8,4 genişleyerek 19,7 milyar USD düzeyine çıktı. Böylece, dış ticaret açığı yıllık bazda %34,4 artışla 1,8 milyar USD oldu. Ocak-Ekim 2020 döneminde ise ihracat hacminin yıllık bazda %9,1 azaldığı, ithalatın ise %2,2 arttığı izlendi. Bu dönemde dış ticaret açığı yıllık bazda %76,2 genişledi. Ocak-Ekim döneminde ihracatın ithalatı karşılama oranı 2019'daki %86,7 seviyesinden %77,1'e geriledi.

Ticaret Bakanlığı tarafından yayımlanan öncü dış ticaret verilerine göre, Ekim ayında ihracat yıllık bazda yüzde 6,13 artarak 17,3 milyar ABD doları olurken, ithalat yüzde 8,2 artarak 19,7 milyar ABD doları düzeyinde gerçekleşti. Böylece, bu dönemde dış ticaret açığı yüzde 35,7 genişleyerek 2,4 milyar ABD doları oldu. Ocak Ekim 2020 döneminde ihracatımız yüzde 20,6 oranında daralmıştır. Bu dönemde ihracatın ithalatı karşılama oranı da geçen yıla göre önemli düşüş kaydetmiştir. Dış ticaret açığındaki genişleme eğiliminin yanı sıra küresel bazda hız kesmeyen virüs salgınının turizm gelirleri üzerindeki etkisi cari denge üzerinde baskı yaratmaya devam etmektedir.

Türkiye Ocak Ekim 2019'da ihracatının yüzde 12'sini yatırım (sermaye) malları, yüzde 48'ini ara mallar oluşturmuştur. Toplam ihracatının yüzde 39'unu ise tüketim malları sağlamıştır. 2020 yılında ise, sermaye malları ihracatı yüzde 16 oranında daralarak toplam ihracatının yüzde 11'ini oluşturmuştur. Ara mallar ihracatı yüzde 11 oranında küçülerek ihracatının yüzde 48'ini oluşturmuştur. Tüketim malları ihracatındaki daralma daha düşük oranda gerçekleşmiş (yüzde 10) ve toplam ihracatının yüzde 40'ını sağlamıştır. Aynı dönemde yatırım malları ithalatı geçen yıla göre yüzde 16 seviyesinde artarken, ara malları ithalatı yüzde 1 oranında daralmıştır. Tüketim malları ithalatı ise 2020'de bir önceki yıla göre yüzde 7,6 oranında artmıştır. İhracatımızın yüzde 12'sini motorlu kara taşıtları, yüzde 10'unu kazanlar makineler, mekanik cihazlar oluşturmuştur. Örme giyim eşyası, elektrikli makineler ve cihazlar ile demir ve çelik ihracatımız geçen yıla göre daralmıştır.

2020 yılında ithalatımızda en önemli grubu kıymetli taşlar, metaller, mücevher eşyası oluşturmuştur. Toplam ithalatın yüzde 12,5'ini bu grup gerçekleştirmiştir. 2019'a göre bu grubun ithalat artışı yüzde 132'dir.

Mineral yakıtlar, mineral yağlar geçen yıla göre yüzde 31 oranında daralmıştır. İthalatımız içindeki payı yüzde 20'den yüzde 14'e gerilemiştir.

ABD hariç Almanya, İtalya, İngiltere ve Irak'a yapılan ihracat gerilemiştir. Rusya Federasyonu hariç, Çin, Almanya, İsviçre ve BAE'den yapılan ithalatda artış görülmektedir.

Vergi gelirleri Eylül'de 68,3 milyar TL oldu.

Vergi gelirleri Eylül'de yıllık bazda yüzde 29,9 artarak 68,3 milyar TL oldu. Bu dönemde ithalde ve dâhilde alınan katma değer vergileri ile ÖTV gelirlerindeki artış bütçe gelirlerini destekledi. ÖTV gelirlerinde kaydedilen artışta Eylül ayında otomobil satışlarında uygulanmaya başlanan ÖTV artışı ile aynı dönemde motorlu taşıtlar ve dayanıklı tüketim mallarında kaydedilen yüksek satış rakamları etkili oldu. Eylül ayında ithalde alınan KDV gelirlerinde ithalatta ve kurlarda gözlenen artışın etkisiyle yıllık bazda yüzde 57,1, dâhilde alınan KDV gelirlerinde de yüzde 33,6 yükseliş kaydedildi. Bu dönemde banka ve sigorta muameleleri vergi gelirleri yapılan düzenlemeler çerçevesinde yıllık bazda yüzde 103,7 artarken, kurumlar vergisi gelirleri yüzde 41,7 geriledi. Ocak-Eylül döneminde vergi gelirleri yıllık bazda yüzde 19,3 artarak 578,7 milyar TL olurken, vergi dışı gelirler yüzde 10,6 azalarak 150,7 milyar TL düzeyinde gerçekleşti.

Yıllık TÜFE enflasyonu %14,03'e yükseldi.

Kasım'da ivme kazanarak %14,03'e yükselen yıllık TÜFE enflasyonu Ağustos 2019'dan bu yana en yüksek seviyesine çıktı. Haziran ayından bu yana hızlı artış sergileyen Yİ-ÜFE enflasyonu da bu dönemde %23,11 ile son 17 ayın en yüksek seviyesinde gerçekleşti.

Kasım'da ulaştırma ve gıda fiyatlarında hızlı artış kaydedildi.

Kasım ayında 12 ana harcama grubunun 10'unda fiyatlar aylık bazda yükseldi. Bu dönemde otomobil fiyatlarındaki artışın etkisiyle ulaştırma % 4,51 ile aylık enflasyonun en yüksek olduğu grup oldu. Ulaştırma grubu aylık TÜFE enflasyonunu 72 baz puan yukarı çekti. TÜFE enflasyonuna aylık bazda 97 baz puan ile en yüksek katkıyı yapan gıda grubunda özellikle taze meyve ve sebze fiyatlarındaki artış dikkat çekti. Eğitim grubu % 0,19 düşüyle fiyatların aylık bazda gerilediği tek grup oldu. Yıllık en düşük fiyat artışı % 0,67 ile alkollü içecekler ve tütün grubunda gerçekleşirken, en hızlı artışın yaşandığı gruplar % 29,42 ile çeşitli mal ve hizmetler, % 21,08 ile gıda ve alkolsüz içecekler, % 18,67 ile ulaştırma grupları oldu.

Para ve Maliye Politikalarında Değişim

Son iki yılda iki kur krizi yaşayan Türkiye'de ekonomi yönetimi değişmiştir. 7 Kasım 2020'de TCMB Başkanlığına Naci Ağbal, 10 Kasım'da ise Hazine ve Maliye Bakanlığına Lütfi Elvan getirilmiştir. İnşaaata, dış borçlanmaya ve ithalata dayalı büyüme yıllarının ardından biriken sorunlar kur krizleri ile kendini gösterirken yeni yönetimi; yüksek işsizlik, düşük büyüme, yüksek enflasyon, döviz kurlarındaki artıştan kaynaklı borç yükünde

artış, TCMB rezervlerinin azalması ve artan bütçe açıkları gibi çözülmesi gereken zorlu sorunlar beklemektedir.

Yeni yönetim; sürdürülebilir büyüme ve toplumsal refah artışı için fiyat istikrarını da içeren makroekonomik istikrarın sağlanmasını benimsemiştir. Para politikasını tamamlayıcı şekilde maliye politikaları, finansal sektör politikaları ve kamu finansmanına yönelik politikaların makroekonomik istikrarı sürekli destekleyecek ve fiyat istikrarını kalıcı olarak sağlayacak şekilde oluşturması hedeflenmiştir.

Uygulanacak ekonomi politikalarıyla tüm vatandaşların üreterek gelir elde ettiği bir ortamın tesis edilmesi, üretim süreçlerinin ihracata dönük, yenilikçi ve ithalat bağımlılığı azaltılmış bir yapıya dönüşmesinin sağlanarak yerli üretim kapasitesinin artırılması hedeflenmektedir.

Oluşturulacak politikalarda tüm tarafların katkısının alınarak istişareye dayalı, katılımcı bir anlayışla hareket edileceği vurgulanarak, TCMB'nin net ve güçlü bir parasal sıkılaştırma yaparken, şeffaflığı ve öngörülebilirliği artırarak sade bir para politikası çerçevesi benimseyeceğine dikkat çekilmiştir.

Merkez Bankası Başkanımız ve Hazine ve Maliye Bakanımız, piyasa mekanizmasının esas alınacağı konusunda net bir yaklaşım ortaya koymaktadırlar.